

Öğrencilerin Akran Zorbalığına Maruz Kalma Sıklıkları ile Cinsiyetleri, Okulu/Dersleri Asma ve Okula Geç Kalma Davranışları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

An Examination of the Relationships Between the Students' Frequency of Exposure Peer Bullying and Their Gender, Skipping School/Classes, and Arriving Late for School Behaviors

Bilgesu Çüm¹ Sait Çüm²

¹ Sosyal Hizmet, Uşak Üniversitesi İİBF, Uşak, Türkiye bilgesu.cum@usak.edu.tr

² MEB, İzmir, Türkiye saicum@hotmail.com

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi (Received Date)

17.11.2020

Kabul Tarihi (Accepted Date)

05.05.2022

*Sorumlu Yazar

Bilgesu Çüm

Uşak Üniversitesi, Sosyal Hizmetler Bölümü

Bilgesu.cum@usak.edu.tr

Öz: Bu çalışmada, Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (Programme for International Student Assessment [PISA]) 2018 uygulamasına Türkiye'den katılan öğrencilerin akran zorbalığına maruz kalma sıklıkları üzerinden iki aşamalı kümeleme algoritmasıyla kümeleneceği ve bu kümelerin öğrencilerin cinsiyeti, okulu veya bazı dersleri asmaları ya da okula geç kalmaları gibi değişkenler yönünden farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmanın çalışma grubunu, PISA 2018 araştırmasına Türkiye'den katılan ve tamamı 2002 yılında doğmuş olan 6890 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada öncelikle, akran zorbalığına maruz kalma sıklığı anketine verilen yanıtlar aracılığıyla yanıtlayıcı grubun içerisindeki farklı ve ayırt edilebilir birtakım özellikleri temsil eden fakat doğrudan gözlenemeyen üç alt grup (küme) iki aşamalı kümeleme analiziyle ortaya çıkarılmıştır. Öğrencilerin gözlenen değişkenlerdeki düzeyleri bakımından anlamlandırılabilir olduğu belirlenen bu kümelerin tüm gruba oranla büyüklüklerinin sırasıyla %50, %33 ve %17 olduğu görülmüştür. Elde edilen bulgulardan hareketle, öğrencilerin cinsiyetlerinin, okulu/dersleri asma ve okula geç kalma durumlarının kümeler arasında değişkenlik gösterdiği ve bu değişkenliğin istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Akran zorbalığı, PISA, okulu asma, iki aşamalı kümeleme analizi

Abstract: In this study, it was aimed to examine the clustering of students from Turkey in the Programme for International Student Assessment (PISA) 2018 based on the frequency of exposure to peer bullying and whether these clusters differ in terms of variables such as students' gender, skipping school or some classes or arriving late to school. The sample of this research consists of 6890 students participating in PISA 2018 from Turkey and all of whom were born in 2002. In this study, three subgroups (clusters) that represent different and distinguishable characteristics within the respondent group but cannot be directly observed were revealed through the students' responses to the frequency of exposure to peer bullying survey with a two-step cluster analysis. These clusters were meaningful in terms of students' levels in the observed variable and their sizes were determined to be 50%, 33% and 17% respectively, compared to the whole group. Based on the findings, it was concluded that students' gender, skipping school or classes and arriving late to school varied between the clusters and this variability was statistically significant.

Keywords: Peer bullying, PISA, skipping school, two-step cluster analysis

Çüm, B. ve Çüm, S. (2022). Öğrencilerin akran zorbalığına maruz kalma sıklıkları ile cinsiyetleri, okulu/dersleri asma ve okula geç kalma davranışları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(2), 352-362. <https://doi.org/10.17556/erziefd.827526>

Giriş

Geleceğimizin teminatı olan çocukların çok yönlü olarak gelişimlerini desteklemek ve onların topluma ayak uydurmalarını sağlamak okulların en büyük amaçlarıdır (Çalışkan ve Ayık, 2015). Okul, öğrenciler için sadece akademik bilginin kaynağı değil aynı zamanda sosyal davranışların prova edildiği, bireylerin toplumsal davranışlara hazırlandığı bir yapıdır. Okul yaşantıları öğrencilerin sosyal davranışları üzerinde doğrudan etkilidir. Olumlu okul yaşantılarının öğrencilerin zihin ve ruh sağlıkları üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir (Şimşek ve Çöplü, 2018). Diğer toplumsal alanlarla karşılaştırıldığında okul, öğrencilerin zamanlarını geçirdiği en güvenilir yer olarak görülmekteyken okullarda yaşanan olumsuz olaylar okulların güvenliğini tehdit eder hale gelmektedir. Yaşanan bu olumsuzluklardan birisi de öğrenciler arasında yaşanan zorbalıktır (Ayas ve Pişkin, 2015). Akran zorbalığı kavramı ilk olarak 1960'ların sonunda ve 1970'lerin başında İsveç'te ele alınmış ve bu konudaki ilk sistematik çalışmalar Olweus tarafından yapılmıştır (Olweus, 2013). Zorbalık ile ilgili çalışmalara, İsveç, Avrupa ve Avusturya'dan on yıllar sonra 1990'larda Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD)

odaklanılmaya başlanmıştır. 1996 yılında ise Dünya Sağlık Asamblesi zorbalığı uluslararası halk sağlığı sorunu olarak tanımlanmıştır. 1999 yılında, Kolorado bölgesindeki Columbine Lisesinde, akran zorbalığına maruz kalan iki kurbanın, 13 öğrenci ve bir öğretmeni öldürmesi ile zorbalık toplum tarafından daha fazla bilinir hale gelmiştir. 1999-2010 yılları arasında genç intiharlarında meydana gelen artış ile birlikte zorbalık konusuna ilgi artmış, böylece bu alanda yapılan çalışmalara ağırlık verilerek zorbalığı önlemeye yönelik mevzuatlar yaygınlaştırılmıştır (Marsh, 2018).

Akran zorbalığı, bir öğrencinin, bir veya birden fazla kişi tarafından kasıtlı ve devamlı olarak olumsuz davranışlara maruz bırakılması şeklinde tanımlanmaktadır. Öğrenciler arasındaki şiddet içeren tüm davranışlar akran zorbalığı değildir. Zorbalık terimini kullanabilmek için bireylerin fiziksel ve zihinsel güçleri birbirine eşit olmamalı, yani güçte bir orantısızlık söz konusu olmalıdır. Bu bağlamda akran zorbalığına maruz kalan öğrenci, kendisini rahatsız eden kişi veya kişilere karşı kendisini savunmakta zorlanır ve kendisini onların karşısında çaresiz hisseder (Olweus, 1994). Bir başka tanımda akran zorbalığı, kötü niyet taşıyan, zararlı sonuçlar doğuran, tekrar tekrar gerçekleşen ve genellikle zorbalık yapan

kişi veya kişilerin diğer arkadaşları tarafından desteklendiği davranışlar olarak açıklanmıştır (Anibal ve Rivera, 2014).

Akran zorbalığı ile ilgili yapılan açıklamalar müdahalede bulunabilme ve araştırma yapabilme noktasında faydalı olabilecek bilgiler sunarken bazı açılardan sığ kalmaktadır. Bu bağlamda, bir eylemin zorbalık olarak nitelendirilebilmesi için tekrarlanmasının gerekli olup olmadığı üzerinde bazı araştırmacılar tarafından tartışmalar yapılmış ve bir tek travmatik olay bile kişide zorbalığın devam edebileceği korkusunu artırabileceğinden, tekrarlanmanın zorbalık için esas bir kriter olmadığı sonucuna varılmıştır (Harris, 2009). Bununla birlikte, ara sıra meydana gelen bazı saldırganlık eylemleri, kurbanda devam eden bir korku ve eziyet oluşturmadıkça zorbalık olarak tanımlanamamaktadır (Maines ve Robinson, 1994).

Akran zorbalığı, kişinin fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak zarar görmesine neden olan kışkırtılmamış, nedensiz bir saldırı olarak da tanımlanabilmektedir (Tobin ve Duncan, 2007). Tattum ve Tattum' a (1992) göre zorbalık, bir başkasına zarar vermek ve onu strese sokmak için bilinçli bir arzudur (Akt. Banks, 1997). Görüldüğü gibi akran zorbalığının üzerinde uzlaşılan tek bir tanımı mevcut değildir ve kavrama farklı özellikler eklenerek benzer şekillerle açıklanmaya çalışılmıştır.

Akranlar arasında zorbalığı gerçekleştiren bireylerin, ebeveynlerinin çoğunlukla ilgisiz olduğu ve çocuklarının yaşamlarına dâhil olmadığı, içerisinde buldukları çevrenin bakım ve gelişim için uygun olmadığı, evlerinde kurban olmaya daha yatkın oldukları, daha fazla davranışsal problem yaşadıkları, kendilerini ifade etmekte zorlandıkları veya kendilerini yanlış ifade ettikleri söylenebilmektedir. Bu bireyler yetişkinliklerinde de problemleri davranışları sürdürürler ve bu davranışlar suç faaliyetlerine neden olmaktadır (Arslan, 2017). Zorbalığa maruz kalan kurbanlar ise kendilerini savunamamakta ve koruyamamaktadır. Düşük akran kabulü, akran reddi, kendilerini destekleyecek ve savunacak çok az arkadaşına sahip olma veya hiç arkadaşına sahip olmama, fiziksel olarak zayıf olma gibi nedenler kurban olma durumunu yordamaktadır (Ralic, Cvitkovic ve Sekusak-Galesev, 2018). Bu zorbaca davranışlara maruz kalan kurbanlar kaygılı, endişeli, öz güvenleri düşük, sessiz, pasif çocuklardır. Zorba davranışı bildirmekten korkarlar ve ailelerinin ya da öğretmen gibi büyüklerin kendilerini zorbadan koruyamayacağını düşünürler. Aynı zamanda, zorbalığa maruz kalan çocuklar, kızgın, korkmuş, öfkeli, üzgün, bıkkın, sarsılmış, güvensiz, depresif, incinmiş, okula gitmek istemeyen, sinmiş, utanmış bireylerdir (Gürhan, 2017).

Akranlar arasındaki zorbalık alay etme, isim takma, küçük düşürme, gruptan dışlama, tükürme, fiziksel saldırıda ve tehdit edici davranışlarda bulunma, kişinin eşyalarını saklama, söylenti çıkarma ve kişinin utanç verici resimlerini yarmaya kadar fiziksel, sözel ve duygusal olarak çeşitli şekillerde aleni veya gizli olarak meydana gelebilmektedir (Slee ve Skrzypiec, 2016). Kurt'un (2019) ilköğretim 3, 4 ve 5. sınıf öğrencilerinde yapmış olduğu bir çalışmada zorbalığın en çok aşağılayıcı isimler takma, alay etme, kırıcı bir şekilde sataşma şeklinde gerçekleştiği; bunu arkadaş gruplarından dışlama, yok sayma ve hakkında asılsız dedikodular yaymanın takip ettiği ortaya koyulmuştur.

Dünya çapında her okulda görülmekte olan akran zorbalığı yaralanma, psikolojik zarar, gelişim bozukluğu, ölüm gibi

ciddi sonuçlar doğurabilmektedir. Akran zorbalığı ergenler için özellikle önemlidir. Çünkü akran zorbalığıyla mücadele ederken yapılan seçimler geleceğimizin başarısını veya başarısızlığını etkiler (Tarshis, 2010). Yapılan çalışmalar zorbalığın, öğrencilerin akademik başarısını önemli derecede olumsuz yönde etkilediğini, kronik devamsızlığa, aidiyetin düşmesine ve okulu terk etmeye sebep olduğunu ve sonuçlarının yetişkinliğe kadar uzanabileceğini ortaya koymuştur (Gonçalves, Heldt, Nascimento Peixoto, Rodrigues, Filipetto ve Guimaraes, 2016). Yine yapılan bir başka çalışmada akran zorbalığına maruz kalan öğrencilerde, diğer öğrencilere kıyasla dikkat eksikliğinin, duygu durum bozukluklarının ve davranış bozukluklarının daha yaygın görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır (Anibal ve Rivera, 2014). Birey üzerindeki etkilerinin oldukça ciddi ve uzun süreli olması, akran zorbalığının önüne geçilmesi gereken önemli bir halk sağlığı sorunu olduğunu göstermektedir.

Türkiye'de yapılan çalışmalar incelendiğinde ise Haskaya (2016), çalışmasında düşük düzeyde akran zorbalığına maruz kalan öğrencilerin okula yabancılaşma algılarının da düşük; buna karşın yüksek düzeyde akran zorbalığına maruz kalan öğrencilerin okula yabancılaşma algılarının da yüksek olduğunu saptamıştır. Yani akran zorbalığına maruz kalma derecesi arttıkça okula yabancılaşma algısı da artmaktadır. Açıkgöz'ün (2017) ortaokul öğrencileriyle yapmış olduğu çalışmada da okula karşı tutum ile akran zorbalığına maruz kalma arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki saptanmış olup öğrencilerin akran zorbalığına maruz kalma düzeyi arttıkça okula karşı tutumlarının da düşmekte olduğu görülmüştür. Yapılan çalışmalarda da görüldüğü gibi akran zorbalığına maruz kalmak pek çok olumsuz sonucu beraberinde getirmektedir.

Akran zorbalığına maruz kalmak birey üzerinde pek çok olumsuz sonuca neden olmakla birlikte bu olumsuz sonuçların etkisi yıllarca devam edebilmekte olup bireylerin kişilik gelişimlerini de etkilemektedir. Bu bağlamda, akran zorbalığı konusu önemli bir konudur ve bu alanda yürütülecek yeni çalışmalara gereksinim duyulmakta olup yapılan çalışmaların çeşitlenmesi ve akran zorbalığının önüne geçilebilmesi için öneriler sunulurken buna yönelik uygulamaların gerçekleştirilmesi önemli görülmektedir.

PISA, Uluslararası Yetişkin Becerilerinin Ölçülmesi Programı (Programme for the International Assessment of Adult Competencies [PIAAC]), Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması (Trends in International Mathematics and Science Study [TIMSS]) ve Uluslararası Okuma Becerilerinde Gelişim Projesi (Progress in International Reading Literacy Study [PIRLS]) gibi uluslararası araştırmalarla pek çok konunun derinlemesine incelenmesine olanak tanıyacak çok sayıda veri toplanmaktadır. Öğrencilerden, velilerden, öğretmenlerden ve çok farklı alanlarda çalışan yetişkin bireylerden toplanan bu veriler üzerinden farklı değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesi ve örneklemelerin büyüklüğü sayesinde genellenebilir sonuçlara ulaşılması mümkün olabilmektedir. Bu çalışmada ele alınan PISA 2018 uygulamasında, öğrencilerin akran zorbalığına maruz kalma sıklıkları ve onların okula gelmeme veya geç gelme durumları hakkında bilgi toplayan anketlere yer verildiği görülmüştür. Bu durumun akran zorbalığı üzerinde derinlemesine çalışma ve genellenebilir sonuçlara ulaşma fırsatı sunduğu

düşünülmektedir. Bu bağlamda çalışmada, PISA 2018 uygulamasına Türkiye’den katılan öğrencilerin akran zorbalığına maruz kalma sıklıkları bakımından nasıl sınıflandırıldıkları ve bu kümelerin öğrencilerin cinsiyeti, okulu veya bazı dersleri asmaları ya da okula geç kalmaları gibi değişkenler yönünden farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, “(1) akran zorbalığına maruz kalma sıklığı bakımından öğrenciler kaç alt gruba (küme) ayrılmaktadır? (2) Her bir kümede kaç öğrenci vardır ve kümelerin oransal büyüklükleri nasıldır? (3) Bu kümeler nasıl anlamlandırılabilir? (4) Farklı kümelerde yer alan öğrencilerin cinsiyete göre dağılımları nasıldır? (5) Kümelerle cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki var mıdır? (6) Farklı kümelerde yer alan öğrencilerin okulu/dersleri asma veya okula geç kalma durumları bakımından dağılımları nasıldır? (7) Kümelerle okulu/dersleri asma veya okula geç kalma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorularına yanıt aranmıştır.

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın türü, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizinde izlenen süreç ve kullanılan tekniklere ilişkin bilgiler verilmiştir.

Araştırmanın Deseni

Bu araştırma, ele alınan veri yapısı ve verilerin analizinde kullanılan yöntemler bütünü bakımından nicel bir araştırmadır. Ayrıca, gruplar arasındaki farklılıkların nedenlerinin ve sonuçlarının koşullar ve katılımcılar üzerinde müdahale olmaksızın belirlenmesinin amaçlandığı bir ilişkisel tarama araştırmasıdır.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu, PISA 2018 araştırmasına Türkiye’den katılan ve tamamı 2002 yılında doğmuş olan 6890 öğrenci oluşturmaktadır. Verilerin analize hazır hale getirilmesi sırasında 474 öğrencinin verileri veri setinden çıkarılmış ve analizler geriye kalan 6416 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Bu öğrencilerden 3203’ü kız (%49,9) ve 3213’ü erkek (%50,1) öğrencidir. Öğrencilerin araştırma kapsamında incelenen anketlere vermiş oldukları yanıtlar Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD]) kaynaklarından elde edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada, iki aşamalı kümeleme algoritmasının gözlenen değişkenini belirleyen veri toplama aracı, PISA 2018 öğrenci anketleri arasında yer alan ST038Q kodlu akran zorbalığına maruz kalma sıklığı anketidir. Sözü edilen anket, “Son 12 ay boyunca aşağıdaki durumlarla okulunuzda ne sıklıkla karşılaştınız?” sorusu altında yer alan, “Diğer öğrenciler beni bilerek yalnız bıraktı”, “Diğer öğrenciler benimle alay etti”, “Diğer öğrenciler tarafından tehdit edildim”, “Diğer öğrenciler bana ait olan şeyleri zorla elimden aldılar veya onlara zarar verdiler”, “Diğer öğrenciler tarafından itildim veya şiddete maruz kaldım” ve “Diğer öğrenciler hakkımda çirkin dedikodular çıkardı” maddelerini içermektedir. Bu altı madde, “Hiç veya hemen hemen hiç”, “Yılda birkaç defa”, “Ayda birkaç defa” ve “Haftada bir veya daha fazla” kategorileri ile yanıtlanabilmektedir.

Bu çalışmada ayrıca farklı kümelerde yer alan öğrencilerin okula gelmeme veya geç kalma davranışlarının değişkenliği incelemek amacıyla PISA 2018 öğrenci anketlerinden ST062Q kodlu anket kullanılmıştır. Sözü edilen anket, “Okulun son iki haftası içerisinde, aşağıdaki durumlar hangi sıklıkla gerçekleşmiştir?” sorusu altında yer alan, “Bir tam gün okulu astım”, “Bazı dersleri astım” ve “Okula geç geldim” maddelerini içermektedir. Bu üç madde, “Hiç”, “Bir veya iki defa”, “Üç veya dört defa”, “Beş veya daha fazla” kategorileri ile yanıtlanabilmektedir.

Verilerin Analizi

Araştırmada öncelikle, akran zorbalığına maruz kalma sıklığı anketine verilen yanıtlar aracılığıyla (gözlenen değişken) yanıtlayıcı grubun farklı ve ayırt edilebilir bir takım özelliklerini temsil eden fakat doğrudan gözlenemeyen alt grupları (gizil değişken) iki aşamalı kümeleme analiziyle ortaya çıkarılmıştır. Bu analiz sonucunda bireyler, ölçme aracıyla yer alan maddelere verdikleri yanıtlar doğrultusunda farklı kümelere yerleştirilir. İki aşamalı kümeleme, kategorik veya sürekli verilerden meydana gelen büyük veri setlerini analiz etmek için tasarlanmış bir algoritmayı oluşturur. Algoritma, tüm veri girişlerini tarayarak aralardaki mesafeleri uzaklık ölçüleriyle inceler ve birbirine yakın çiftleri birleştirerek ilerler. Algoritma optimum küme sayısını belirlemek için BIC (Bayesian Information Criterion) veya AIC (Akaike Information Criterion) ölçütlerini baz alır ve küme sayısını otomatik olarak belirler (Radovic, Ghonima ve Schumacher, 2016; Şchiopu, 2010). Bu süreç sonunda, çalışmada hedef alınan grubun ölçülen özellik doğrultusunda kaç sosyolojik tabakaya ayrıştığı (küme sayısı) da belirlenmiş olur. Farklı kümelerde yer alan bireyler ölçülen özellik bakımından kendi kümesinde yer alan diğer bireylere benzemekte, farklı kümelerde yer alan bireylerden ise ayrılmaktadır.

Bu çalışmada, verilerin analizlere hazır hale getirilmesi amacıyla öncelikle kayıp veriler incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda 474 öğrencinin akran zorbalığına maruz kalma sıklığı anketine verdikleri yanıtlarda kayıplar olduğu belirlenmiştir. Bu öğrencilerin 193’ü kız (%40,7) ve 281’i erkek (%59,3) öğrencidir. Bu öğrencilerin söz konusu anketle sorgulanan bilgileri saklama eğiliminde oldukları düşünülmüştür. Bu bakımdan onlara ilişkin veriler, araştırma sonuçlarına yanıltıcı etki edebileceği gerekçesiyle yaklaşık değer atama yöntemlerine başvurmak yerine veri setinden çıkarılmıştır. Diğer taraftan iki aşamalı kümeleme analizi veri merkezli değil birey merkezli bir teknik olduğu için verilerin dağılımı ile ilgili durumlar veya veri içerisindeki uç değerler sonuçlar için bir tehdit oluşturmamaktadır. Bu teknik verilerin normal olmaması ve uç değerler içermesi durumunda da uygun sonuçlar vermektedir (Şchiopu, 2010). Dahası bu araştırma için veri seti içerisindeki uç değerler sonuçlara zenginlik katacak bir avantaj olarak değerlendirilebilir. Veriler analize hazır hale getirildikten sonra analize başlanmış ve ilk olarak yanıtlayıcıların akran zorbalığına maruz kalma sıklığı anketine verdikleri yanıtlar doğrultusunda kaç farklı kümeye ayrıştıkları belirlenmiştir. Küme sayısı belirlendikten sonra her bir kümede yer alan öğrencilerin anket maddelerine verdikleri yanıtlar frekans ve yüzde oranlar cinsinden hesaplanarak incelenmiş ve belirlenmiş olan kümeler bu değerler aracılığıyla anlamlandırılmıştır. Söz konusu

anlamlandırma kümelerde yer alan bireylerin anket maddelerine verdikleri tepkiler (yanıt örüntüleri) doğrultusunda yapılmıştır. Kümelerin anlamlandırılmasının ardından bu kümelerde yer alan öğrencilerin cinsiyetleri, okula gelme veya geç gelme durumları çapraz tablolar yardımıyla belirlenmiş ve değişkenler arasındaki ilişkilerin istatistiksel anlamlılıkları Pearson Ki-Kare tekniğiyle incelenerek raporlanmıştır.

Etik Konular

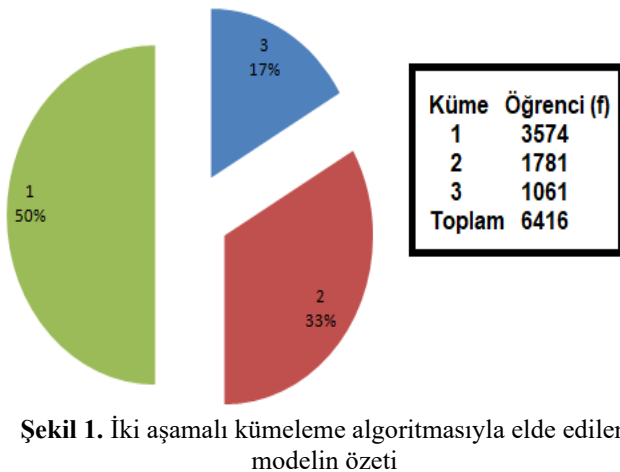
Bu araştırmanın etik kurul izni için Uşak Üniversitesinin ilgili etik kurul birimine başvurulmuştur. Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi gereğince Uşak Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun 11.05.2020 tarih ve 2020-62 sayılı kararı ile araştırma kapsamında uygulanacak yöntemlerin etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bulgular

Bu aşamada, çözümlenmiş olan araştırma verilerinden elde edilen bulgulara ve bunlara ilişkin yorumlara yer verilecektir.

Küme Sayısının Belirlenmesi

Akran zorbalığına maruz kalma sıklığı anketini yanıtlayan öğrenci grubunun kaç alt gruba ayrıştığı kestirime iki aşamalı kümeleme algoritmasıyla ulaşılmış ve elde edilen bulgular Şekil 1’de sunulmuştur.

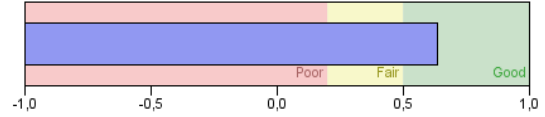
Şekil 1. İki aşamalı kümeleme algoritmasıyla elde edilen modelin özeti

Şekil 1 incelendiğinde, iki aşamalı kümeleme analizi aracılığıyla öğrencilerin akran zorbalığına maruz kalma sıklığına göre üç alt kümeye ayrıştığı yönünde bir kestirim yapıldığı görülmektedir. Kümeleme kalitesinin iyi olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bulgulardan hareketle, gözlenen değişkenlerin (anket maddelerine verilen yanıtların) yanıtlayıcı grubun içerisindeki gözlenemeyen yapıları ortaya çıkarma konusunda iyi bir önsel bilgi oluşturduğu söylenebilir. Elde edilen üç kümenin tüm gruba oranla büyüklükleri Şekil 2’de verilmiştir.

Özet

Algorithm	TwoStep
Inputs	6
Clusters	3

Kümeleme kalitesi

Şekil 2. Kümelerde yer alan kişi sayıları ve kümelerin oransal büyüklükleri

Kümeleme algoritması, anket maddelerine verdikleri tepkiler bakımından birbirlerine benzer özellikler gösteren öğrencileri bir araya getiren işlemler bütünü ifade eder. Şekil 2 incelendiğinde, en büyük kümenin Küme 1 olduğu ve bu kümede yer alan öğrencilerin tüm grubun yaklaşık %50’sini oluşturduğu görülmektedir. Küme 1’de 3574 öğrenci yer almaktadır. Küme 2’de ise 1781 öğrencinin yer aldığı ve bu kümenin tüm grubun yaklaşık %33’üne karşılık geldiği belirlenmiştir. Küme 3’te ise 1061 öğrenci vardır ve bu grubun tüm grup içindeki payı yaklaşık %17’dir.

Kümelerin Anlamlandırılması

Belirlenen kümelerin anlamlandırılması için kümelerde yer alan öğrencilerin anket maddelerine verdikleri tepkiler ayrı ayrı belirlenerek Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1 incelendiğinde, Küme 1’de yer alan öğrencilerin tümünün ankette yer alan maddelerin hepsinde “Hiç veya hemen hemen hiç” seçeneğine yöneldikleri anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, son 12 ay boyunca akran zorbalığına hiç maruz kalmadıkları yönünde bilgi veren öğrencilerin tümünün Küme 1 içerisinde kümelendikleri söylenebilir. Bu öğrencilerin tüm grubun yaklaşık %50’sine denk geldiği düşünüldüğünde araştırmaya katılan öğrencilerin büyük bölümünün yakın geçmişte akran zorbalığına maruz kalmadıkları anlaşılmaktadır. Bu küme, “Akran zorbalığına maruz kalmayanlar (AZMK)” olarak adlandırılmıştır. Bu belirlemenin ardından, maddeler bazındaki incelemeler diğer iki küme üzerinden sürdürülmüştür.

Küme 2’de yer alan öğrencilerin azımsanmayacak bir kısmının, “Diğer öğrenciler beni bilerek yalnız bıraktı”, “Diğer öğrenciler benimle alay etti”, “Diğer öğrenciler hakkımda çirkin dedikodular çıkardı” ve “Diğer öğrenciler tarafından tehdit edildim” maddelerindeki durumlarla ayda birkaç defa ya da haftada bir veya daha fazla kez karşı karşıya kaldıkları belirlenmiştir. Bu belirlemeden hareketle, bu grupta zaman zaman dışlanan, alay edilen, tehdit edilen veya çirkin dedikodulara kurban edilen öğrencilerin kümelendiği yorumu yapılabilir. Bununla birlikte, Küme 2’de yer alan öğrencilerin maddelere verdikleri yanıtlar incelendiğinde “Hiç veya hemen hemen hiç” seçeneğinin de çok sayıda öğrenci tarafından tercih edildiği görülmektedir.

Tablo 1. Öğrencilerin anket maddelerine verdikleri tepkilerin kümeler bazında belirlenmesine ilişkin bulgular

Maddeler	Sınıflar	Hiç veya hemen hemen hiç		Yılda birkaç defa		Ayda birkaç defa		Haftada bir veya daha fazla	
		f	%	f	%	f	%	f	%
1. Diğer öğrenciler beni bilerek yalnız bıraktı	Küme1	3574	76,2	0	0	0	0	0	0
	Küme2	907	19,3	592	56,9	186	43,2	96	37,9
	Küme3	210	4,5	449	43,1	245	56,8	157	62,1
2. Diğer öğrenciler benimle alay etti	Küme1	3574	79,4	0	0	0	0	0	0
	Küme2	845	18,8	640	58	205	38,2	91	33
	Küme3	80	1,8	464	42	332	61,8	185	67
3. Diğer öğrenciler tarafından tehdit edildim.	Küme1	3574	69,2	0	0	0	0	0	0
	Küme2	1495	29	241	33,1	33	8,7	12	8,3
	Küme3	94	1,8	488	66,9	347	91,3	132	91,7
4. Diğer öğrenciler bana ait olan şeyleri zorla elimden aldılar veya onlara zarar verdiler	Küme1	3574	68,2	0	0	0	0	0	0
	Küme2	1589	30,3	163	24,8	22	6,4	7	3,9
	Küme3	74	1,4	494	75,2	320	93,6	173	96,1
5. Diğer öğrenciler tarafından itildim veya şiddete maruz kaldım	Küme1	3574	67,5	0	0	0	0	0	0
	Küme2	1632	30,8	134	22,3	12	3,5	3	1,7
	Küme3	89	1,7	467	77,7	333	96,5	172	98,3
6. Diğer öğrenciler hakkımda çirkin dedikodular çıkardı	Küme1	3574	77,6	0	0	0	0	0	0
	Küme2	943	20,5	586	57,7	169	33,7	83	28,6
	Küme3	91	2	430	42,3	333	66,3	207	71,4

Öte yandan, Madde 2'ye hiç veya hemen hemen hiç yanıt veren 845 öğrenci arasında bulunan bir öğrenci Madde 1'e ayda birkaç defa yanıt vermiş olabilir. Başka bir ifadeyle, zaman zaman dışlanan bir öğrenci alay edilme durumuyla hiç karşılaşmamış olabilir. Elde edilen bulgulardan bireysel bazda bu ayrımları yapmak mümkün olmasa da Küme 2'de yer alan öğrenciler genel olarak bazı zorbalık biçimleriyle zaman zaman karşı karşıya kalan fakat tüm zorbalık biçimleriyle süregelen bir şekilde karşı karşıya kalmayan öğrenciler olarak tanımlanabilir. Bu öğrenciler tüm grubun yaklaşık %33'ünü oluşturmaktadır. Bu küme, "Bazı zorbalık biçimlerine bazen maruz kalanlar (BZBBMK)" olarak adlandırılmıştır.

Küme 3'te yer alan öğrencilerin ise çeşitli zorbalık biçimlerine sık maruz kalan öğrenciler olduğu görülmektedir. Örneğin bu grupta, diğer öğrenciler tarafından haftada bir veya daha fazla kez tehdit edildiğini belirten 132 öğrenci vardır ve bu sayı haftada çok defa tehdit edilen öğrencilerin yaklaşık %92'sini oluşturmaktadır. Benzer şekilde bu grupta, kendilerine ait olan şeylerin zorla alındığını ve bunun haftada bir veya daha fazla kez yaşandığını belirten öğrenci sayısı 173; haftada bir veya daha fazla kez diğer öğrenciler tarafından itildiğini ya da şiddete maruz kaldığını belirten öğrenci sayısı ise 172'dir. Elde edilen bulgulardan hareketle, tüm öğrencilerin yaklaşık %17'sine karşılık gelen bu grubun akran zorbalığına sık maruz kalma bakımından riskli öğrencilerden oluştuğu söylenebilir. Bu küme "Akran zorbalığına çok sık maruz kalanlar (AZÇSMK)" şeklinde adlandırılmıştır.

Farklı Kümelerde Yer Alan Öğrencilerin Çeşitli Değişkenler Bakımından İncelenmesi

Bu aşamanın ardından belirlenen kümeler cinsiyet değişkeni bakımından incelenmiştir. Bu sürecin ilk adımı olarak tüm grup bazında cinsiyete göre dağılım belirlenmiş ve araştırmanın çalışma grubunda 3203 kız (%49,9) ve 3213

erkek (%50,1) öğrenci olduğu görülmüştür. Sözü edilen bulgu, tüm gruptaki kız ve erkek öğrenci sayısının birbirine oldukça yakın olduğu bilgisini vermektedir. Bu adım sonrasında, belirlenmiş olan kümelerde yer alan kız ve erkek öğrencilerin sayıları ve yüzdeleri hesaplanmış, elde edilen bulgular Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2 incelendiğinde, Küme 1'de yer alan 3574 öğrencinin 2072'sinin (%58) kız ve 1502'sinin (%42) erkek öğrenci olduğu görülmektedir. Küme 1'de yakın süreçte hiç akran zorbalığına maruz kalmayan öğrencilerin (Tablo 1) bulunduğu düşünüldüğünde, akran zorbalığına maruz kalmadığını belirten kız öğrencilerin sayısının erkek öğrencilerden çok daha yüksek olduğu söylenebilir.

Bazı zorbalık biçimleriyle zaman zaman karşılaşan öğrencilerin bulunduğu Küme 2'de ise 866 kız (%48,6) ve 915 erkek (%51,4) öğrenci bulunmaktadır. Bu oranlar birbirine yakın olmakla birlikte zaman zaman akran zorbalığına maruz kalan erkek öğrencilerin kız öğrencilerden sayıca fazla olduğu belirlenmiştir.

Çeşitli akran zorbalığı biçimlerine sık maruz kalan öğrencilerin bulunduğu Küme 3'te ise 265 kız (%25) ve 796 erkek (%75) öğrenci bulunmaktadır. Küme ve cinsiyet değişkenleri arasındaki ilişkinin istatistiksel anlamlılığı ki-kare testi ile incelenmiş ve iki değişken arasında anlamlı bir ilişki ($\chi_{sd=2}; v=357.990$; $p = 0,00 < 0,05$) olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Etki büyüklüğünün incelenmesi için elde edilen Cramer's V değerinin ise 0.236 olduğu belirlenmiştir. Değerin 0,2 ile 0,6 arasında olması orta düzeyde bir ilişkiyi belirtmektedir (IBM, 2021). Cinsiyet ile kümeler arasında orta düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiş olup buna dayalı olarak erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla ve daha sık akran zorbalığına maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 2. Kümelere göre cinsiyet dağılımlarına ilişkin bulgular

Kümelere	Kız		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
1 (AZMK)	2072	58	1502	42	3574	100
2 (BZBBMK)	866	48,6	915	51,4	1781	100
3 (AZÇSMK)	265	25	796	75	1061	100

Son aşamada, akran zorbalığına maruz kalma sıklığı bakımından farklı kümelere yer alan öğrencilerin okulu asma veya okula geç kalma davranışlarının sıklığı (anketin uygulanma tarihinden önceki son iki haftada) üzerinde

incelemelerde bulunulmuştur. Bu aşamanın ilk adımında mazeretsiz olarak bir tam gün okula gelmeme sıklığı incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Öğrencilerin bir tam gün okula gelmeme sıklığına ilişkin bulgular

Kümelere	Hiç		Bir veya iki defa		Üç veya dört defa		Beş veya daha fazla		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1 (AZMK)	1845	51,9	1000	28,1	329	9,3	380	10,7	3554	100
2 (BZBBMK)	820	46,3	525	29,6	197	11,1	230	13	1772	100
3 (AZÇSMK)	413	39,4	339	32,3	136	13	160	15,3	1048	100

Tablo 3 incelendiğinde, Küme 1'de yer alan öğrencilerin %51,9'unun uygulama tarihinden önceki son iki haftada hiç okulu asmadıkları, %28,1'inin ise bir veya iki kez okulu astığı belirlenmiştir. Diğer kümelere hiç okulu asmayan öğrencilerin oranının düştüğü görülmektedir. Akran zorbalığına sık maruz kalan öğrencilerin bulunduğu Küme 3'te yer alan ve hiç okulu asmadığını belirten öğrencilerin küme içindeki oranı (%39,4) diğer kümelere yer alan ve hiç okulu asmadığını belirten öğrencilerin oranından düşüktür. Ayrıca Küme 3'te uygulama tarihine göre son iki hafta içinde beş veya daha fazla kez okulu astığını belirten öğrencilerin küme içindeki oranı %15,3'tür ve okulu asma davranışını sık gösteren bu öğrencilerin oranının Küme 1'den Küme 3'e doğru yükseldiği görülmektedir. Küme ve okula gelmeme değişkenleri arasındaki ilişkinin istatistiksel anlamlılığı ki-

kare testi ile incelenmiş ve iki değişken arasında anlamlı bir ilişki ($\chi_{sd=6; v=61.014}$; $p = 0,00 < 0,05$) olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Fakat elde edilen Cramer's V değeri 0,07 olup iki değişken arasındaki ilişkinin zayıf olduğuna işaret etmektedir. Son iki haftada hiç okulu asmadıklarını belirtenler, her üç kümede de oransal olarak en büyük grubu oluşturmaktadır. Araştırma örneğinde yer alan öğrencilerin okula devam zorunluluğu olduğu düşünüldüğünde bu durumun normal olduğu fakat bu dağılımın değişkenler arasındaki ilişkinin gücünü zayıflattığı değerlendirilmiştir. Daha sonraki bulgular da aynı bağlamda değerlendirilebilir.

Benzer bulguların bazı derslere gelmeme davranışında ortaya çıkıp çıkmadığı incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Öğrencilerin bazı derslere gelmeme sıklığına ilişkin bulgular

Kümelere	Hiç		Bir veya iki defa		Üç veya dört defa		Beş veya daha fazla		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1 (AZMK)	2089	59	904	25,5	289	8,2	260	7,3	3542	100
2 (BZBBMK)	851	48,2	537	30,4	203	11,5	173	9,8	1764	100
3 (AZÇSMK)	381	36,7	366	35,3	161	15,5	130	12,5	1038	100

Tablo 4 incelendiğinde, Tablo 3'e benzer bulgulara rastlandığı belirlenmiştir. Anketin uygulanma tarihinden önceki son iki hafta içerisinde bazı derslere gelmeme davranışını hiç göstermediğini belirten öğrencilerin küme içindeki oranının en yüksek olduğu grup Küme 1'dir (Küme 1= %59; Küme 2=%48,2; Küme 3= %36,7). Küme 3'te bulunan 1038 öğrenciden 161'inin (%15,5) iki haftada üç veya dört kez, 130'unun (%12,5) ise beş kez veya daha fazla bu davranışını tekrarladığı görülmektedir. Grup içi yüzde oranlar bazında elde edilen bulgulardan hareketle, bazı derslere mazeretsiz olarak gelmeme davranışının Küme 1'den Küme 3'e doğru sıklığıyla söylenebilir. Küme ve bazı derslere gelmeme değişkenleri arasındaki ilişkinin istatistiksel

anlamlılığı ki-kare testi ile incelenmiş ve iki değişken arasında anlamlı bir ilişki ($\chi_{sd=6; v=186.306}$; $p = 0,00 < 0,05$) olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Etki büyüklüğüne ilişkin Cramer's V değeri ise 0,121 olarak hesaplanmıştır. Akran zorbalığına maruz kalma ile bazı derslere gelmeme davranışları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olsa da bu ilişkinin çok güçlü olmadığı anlaşılmaktadır. Öğrencilerin tüm derslere devam zorunluluğunun olması durumu göz ardı edilmemelidir.

Benzer bulgulara okula geç gelme davranışında da ulaşıp ulaşılmadığı incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 5'de sunulmuştur.

Tablo 5. Öğrencilerin okula geç gelme sıklığına ilişkin bulgular

Kümelere	Hiç		Bir veya iki defa		Üç veya dört defa		Beş veya daha fazla		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1 (AZMK)	2060	58,1	930	26,2	264	7,4	290	8,2	3544	100
2 (BZBBMK)	904	51,1	540	30,5	168	9,5	156	8,8	1768	100
3 (AZÇSMK)	401	38,7	324	31,3	153	14,8	158	15,3	1036	100

Tablo 5 incelendiğinde, uygulama tarihinden önceki iki haftada öğrencilerin okula geç kalma sıklığına ilişkin elde edilen bulguların, okulu asma veya bazı dersleri asma sıklığına ilişkin bulgularla benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Akran zorbalığına hiç maruz kalmadığını belirten öğrencilerin bulunduğu Küme 1’de okula sık geç kalan öğrencilerin grup içindeki oranı (%8.2) diğer kümelerle kıyasla düşük, okula hiç geç kalmayan öğrencilerin grup içindeki oranı (%58.1) diğer kümelerle kıyasla yüksektir. Küme 3’te ise durumun bunun tam tersi olduğu söylenebilir. Küme ve okula geç gelme değişkenleri arasındaki ilişkinin istatistiksel anlamlılığı ki-kare testi ile incelenmiş ve iki değişken arasında anlamlı bir ilişki ($\chi^2_{sd=6}; v=160.505$; $p=0.00<0.05$) olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Cramer’s V değeri ise 0.112 olarak elde edilmiştir.

Akran zorbalığıyla en sık karşılaşan öğrencilerin bulunduğu kümede, okulu asma, bazı dersleri asma veya okula geç gelme davranışlarını sık gösteren öğrencilerin grup içindeki oranı diğer kümelerle kıyasla daha yüksektir. Elde edilen bulgulardan hareketle, öğrencilerin zorbalığa daha sık maruz kalmalarıyla birlikte okula veya derslere mazeretsiz olarak gelmemeleri gibi davranışların da sıklaştığı yorumu yapılabilir. Gruplar içi belirlenmiş olan yüzde oranlar ve ki-kare testlerinden alınan sonuçlar bu iki değişken arasındaki ilişkinin varlığına dair kanıt oluşturmaktadır. Bununla birlikte, iki hafta içerisinde hiç okulu ve dersi asmamış ya da okula geç kalmamış öğrencilerin her üç kümede de çoğunlukta olduğu vurgulanabilir. Bu istatistiğin değişkenler arasındaki ilişkilerin gücünü zayıflattığı belirtilebilir. Söz konusu durum tartışma ve sonuç bölümünde daha geniş şekilde yorumlanmıştır.

Tartışma ve Sonuç

Araştırmada, iki aşamalı kümeleme analizi aracılığıyla, öğrencilerin akran zorbalığına maruz kalma sıklığına göre üç alt kümeye ayrıldığı, en büyük kümenin Küme 1 olduğu ve bu kümede yer alan öğrencilerin tüm grubun yaklaşık %50’sini, Küme 2’nin ise tüm grubun yaklaşık %33’ünü ve Küme 3’ün tüm grubun yaklaşık %17’sini oluşturduğu görülmüştür. Elde edilen bulgulardan hareketle, son 12 ay boyunca akran zorbalığına hiç veya hemen hemen hiç maruz kalmadıkları yönünde bilgi veren öğrencilerin tümünün Küme 1 içerisinde, bazı zorbalık biçimleriyle zaman zaman karşı karşıya kalan fakat süregelen bir zorbalığın kurbanı olmayan öğrencilerin Küme 2 içerisinde, çeşitli zorbalık biçimlerine sık maruz kalan öğrencilerin ise Küme 3 içerisinde toplandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Belirlenen kümeler içinde yer alan öğrenciler cinsiyet değişkeni bakımından incelendiğinde, akran zorbalığına hiç maruz kalmayan (12 ay içinde) öğrencilerin bulunduğu Küme 1’de kız öğrencilerin fazla olduğu; akran zorbalığına maruz kalan öğrencilerin bulunduğu diğer kümelerde ise erkek öğrencilerin fazla olduğu görülmüştür. Bu anlamda, çeşitli akran zorbalığı biçimlerine en sık maruz kalan öğrencilerin

bulduğu Küme 3’teki erkek öğrencilerin tüm gruba oranının %75 olması durumu dikkat çekici bir sonuç olarak ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, cinsiyet değişkeni ile küme değişkeni arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bulgulardan hareketle, erkek öğrencilerin akran zorbalığına daha fazla ve daha sık maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Bilgiç’in (2007) çalışmasında erkek çocukların hem daha fazla zorbalığa maruz kaldığı hem de daha fazla zorbalık yaptığı ortaya konulmuştur. Gökkaya ve Tekinsav Sütçü (2020) de yapmış oldukları çalışmada erkek öğrencilerde zorba-kurban oranının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Aynı şekilde, Cheraghi ve Pişkin’in (2011) çalışmasında, erkeklerin herhangi bir zorbalık türünde, kadınlardan önemli ölçüde daha fazla zorbalığa maruz kaldığı görülmüştür. Bu bağlamda erkeklerin, zorbalığın hem faili hem de mağduru olma olasılığı kadınlardan daha fazla olduğu söylenebilmektedir.

Akran zorbalığına maruz kalma sıklığı üzerinden belirlenen farklı kümelerde yer alan öğrencilerin okulu veya bazı dersleri asma davranışlarının sıklığı incelendiğinde, okulu asma davranışını sık gösteren öğrencilerin oranının, Küme 1’den akran zorbalığına sık maruz kalan öğrencilerin bulunduğu Küme 3’e doğru yükseldiği görülmüştür. Benzer bulguların bazı dersleri asma davranışında da ortaya çıkıp çıkmadığı incelenmiş, grup içi yüzde oranlar bazında elde edilen bulgulardan hareketle bu davranışın görülme sıklığının da Küme 1’den Küme 3’e doğru yükseldiği ortaya konulmuştur. Son olarak, öğrencilerin okula geç gelme davranışlarının sıklığı konusunda da kümeler arası karşılaştırma yapılmış ve benzer bulgulara ulaşılmıştır. Ayrıca, tüm bu davranışlarla küme değişkeni arasındaki ilişkilerin istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. Etki büyüklüğü incelemelerinde değişkenler arasındaki ilişkilerin çok güçlü olmadığı belirlense de öğrencilerin zorbalığa daha sık maruz kalmalarıyla birlikte okula veya derslere mazeretsiz olarak gelmemeleri gibi davranışların da anlamlı derecede sıklaşması dikkate değerdir. Çünkü araştırma örnekleminde yer alan öğrencilerin, okula ve derslere devam zorunluluğunun olması nedeniyle, okula ve derslere gelmedikleri veya geç geldikleri takdirde öğretmenleriyle ve ailesiyle yaşayabileceği başka sorunların olabileceği göz ardı edilemez. Zorbalığa maruz kaldığı için okula veya derslere gelmeye isteksiz olan öğrencilerin bazıları okula ve derslere devam etmek mecburiyetinde hissettiği için geliyor olabilir. Bu bakımdan her üç kümede de öğrencilerin çoğunun okulu/dersleri asma ve geç gelme davranışı göstermemeleri beklenen bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Bu gerekçelerle ortaya çıkan dağılımlar değişkenler arasındaki ilişkilerin gücünü zayıflatsa da ilişkilerin istatistiksel olarak anlamlı olması akran zorbalığının okul yaşamına olumsuz etkilerini ortaya çıkaran önemli bir kanıttır. Bunu destekleyecek şekilde, Öztürk, Tezel ve Öztürk (2019) yapmış oldukları çalışmada, okulu sevmeyen öğrencilerin okulu seven öğrencilere göre

akran zorbalığı puan ortalamalarının daha yüksek olduğunu saptamışlardır. Ayrıca Boulton ve Underwood (1992), zorbalığa uğrayan öğrencilerin, okulda mutsuz ve yalnız hissettiklerini ifade ettiğini ortaya koymuşlardır. Furlong, Chung, Bates ve Morrison (1995) çalışmasında ise zorbalığa maruz kalan öğrencilerin okulu güvensiz bir yer olarak algıladıkları, akranları ve öğretmenleri ile zayıf sosyal destek ağlarına sahip oldukları, okul şiddeti konusunda daha fazla endişelendikleri, okula gitmeye karşı isteksizlik duydukları ve okula bağlılık düzeylerinde azalma olduğu ortaya konulmuştur. Son olarak, Nansel, Overpeck, Pilla, Ruan, Simon Morton ve Scheidt'nin (2001), yapmış oldukları çalışmada, zorbalığın, düşük akademik başarı, daha zayıf algılanan okul iklimi, sınıf arkadaşlarıyla daha zayıf ilişkiler kurma ve artan yalnızlık ile ilişkisinin bulunduğunu ortaya koymuşlardır.

Öneriler

Okullarda yaşanan akran zorbalığı, üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Bu nedenle akran zorbalığı ve akran zorbalığının önüne geçmeye yönelik çalışmaların artırılması ve çeşitlendirilmesi, okul ortamlarında zorbalığa karşı önlemlerin alınması, öğrencilere zorbalık eğitimlerinin verilmesi, zorbalık, öfke kontrolü vb. ile ilgili öğrencilere yönelik grup çalışmalarının yaygınlaştırılması, okul sosyal hizmeti gibi alternatif politikaların geliştirilmesi, konu kapsamında eğitimcilerin ve ebeveynlerin bilinçlendirilmesi ve işbirliği halinde çalışmaları oldukça önemlidir. Bu araştırmada ulaşılan sonuçlar, okula veya bazı derslere mazeretsiz olarak gelmeyen veya okula sık geç kalan öğrenciler söz konusu olduğunda akran zorbalığına maruz kalma durumundan şüphe edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu anlamda öğretmenlere ve okul yöneticilerine, sıklıkla derslere gelmeyen veya geç gelen öğrencilerin zorbalığa maruz kalıyor olma ihtimalini de göz önünde bulundurarak gerekli çalışmaları yapmaları önerilebilir. Öğrencilerin, akranlarıyla yaşadıkları sorunlara ilişkin çözümler getirilmesi durumunda onların okulu/dersleri asma veya okula geç kalma gibi olumsuz davranışlarının da önüne geçilebileceği düşünülmektedir. Konuya ilgi duyan başka araştırmacılara, akran zorbalığına maruz kalma sıklığı bakımından farklı kümelerde yer alan öğrencileri motivasyon, kaygı, stres gibi okul yaşamını etkileyen diğer psikolojik faktörler yönünden de ele almaları önerilebilir. Akran zorbalığı konusunu derinlemesine incelemek açısından, öğrencilerle görüşmeler yapmayı içeren nitel çalışmaların da yapılması önerilebilir.

Yazar Katkı Oranları

Tüm yazarlar makalenin tüm süreçlerinde eşit oranda rol almışlardır. Tüm yazarlar çalışmanın son halini okumuş ve onaylamıştır.

Etik Kurul Beyanı

Bu çalışma Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurulunda 11.05.2020 tarihli 2020-62 toplantısında alınan onay kararı ile yürütülmüştür.

Çatışma Beyanı

Yazarlar çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedir.

Kaynaklar

- Açıkgöz, T. (2017). *Ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığı ile okula karşı tutum*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Aníbal, F. & Rivera, P. (2014). *The utility of the Olweus bully/victim questionnaire in identifying stably peer-victimized children*. Yüksek Lisans Tezi, University of Arkansas, Arkansas.
- Arslan, N. (2017). Peer bullying among high school students: Turkish version of bullying scale. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 853-857.
- Ayas, T. & Pişkin, M. (2015). Akran zorbalığı belirleme ölçeği ergen formu. *Akademik Bakış Dergisi*, 50, 316-324.
- Banks, R. (1997). Bullying in schools. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED407154.pdf> adresinden alınmıştır.
- Bilgiç, E. (2007). *İlköğretim I. kademedeki görülen zorba davranışlarının sınıf değişkenleri ve atmosferi algılamalarına göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Boulton, M. J. & Underwood, K. (1992). Bully/victim problems among middle school children. *British Journal of Educational Psychology*, 62(1), 73-87. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8279.1992.tb01000.x>
- Cheraghi, A. & Pişkin, M. (2011). A comparison of peer bullying among high school students in Iran and Turkey. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 15, 2510-2520. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.04.137>
- Çalışkan, N. & Ayık, A. (2015). Okul aile birliği ve velilerle iletişim. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 69-82.
- Furlong, M. J., Chung, A., Bates, M. & Morrison, R. L. (1995). Who are the victims of school violence? A comparison of student non-victims and multi-victims. *Education and Treatment of Children*, 18(3), 282-298.
- Gonçalves, F. G., Heldt, E., Nascimento Peixoto, B., Rodrigues, G. A., Filippetto, M. & Guimaraes, L. S. P. (2016). Construct validity and reliability of Olweus bully/victim questionnaire-Brazilian version. *Psicologia: Reflexão e Crítica*, 2-8. <https://doi.org/10.1186/s41155-016-0019-7>
- Gökkaya, F. & Tekinsav Sütcü, S. (2020). Akran zorbalığının ortaokul öğrencileri arasındaki yaygınlığının incelenmesi. *Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(1), 40-54.
- Gürhan, N. (2017). Her yönü ile akran zorbalığı. *Türkiye Klinikleri*, 2, 175-181.
- Harris, M.C. (2009). *Bullying, rejection, and peer victimization*. New York: Springer.
- Haskaya, S. (2016). *Ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığı ile okula yabancılaşma arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çaç Üniversitesi, Mersin.
- IBM. (2021). Cramer's v. <https://www.ibm.com/docs/en/cognos-analytics/11.1.0?topic=terms-cramrs-v> adresinden erişilmiştir.
- Kurt, Z. (2019). *İlköğretim 3, 4 ve 5. sınıf öğrencilerinde akran zorbalığı ve sosyal beceri arasındaki ilişkiyi etkileyen ve*

- bu ilişkiye eşlik eden faktörler ile birlikte incelenmesi.*
Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi, İstanbul.
- Maines, B. & Robinson, G. (1994). The no blame approach to bullying. *British Association for the Advancement of Science*, 1-11.
- Marsh, V. L. (2018). Bullying in school: Prevalence, contributing factors, and interventions. Center for Urban Education Success.
<https://www.rochester.edu/warner/cues/adresindenn> alınmıştır.
- Nansel, T. R., Overpeck, M., Pilla, R. S., Ruan, W. J., Simons-Morton, B. & Scheidt, P. (2001). Bullying behaviors among US youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment. *JAMA*, 285(16), 2094–2100.
- Olweus, D. (1994). Bullying at school: Basic facts and effects of a school based intervention program. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 7, 1171-1190.
<https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1994.tb01229.x>
- Olweus, D. (2013). School bullying: Development and some important challenges. *Annual Reviews*, 9, 751-780.
<https://doi.org/10.1146/annurev-clinpsy-050212-185516>
- Öztürk, A., Tezel, A. & Öztürk, F. Ö. (2019). Bir ortaöğretim kurumunda akran zorbalığının değerlendirilmesi. *Konuralp Tıp Dergisi*, 11(1), 82-88.
<https://doi.org/10.18521/ktd.392368>
- Radovic, M., Ghonima, O. & Schumacher, T. (2017). Data mining of bridge concrete deck parameters in the national bridge inventory by two-step cluster analysis. *ASCE-ASME Journal of Risk and Uncertainty in Engineering Systems, Part A: Civil Engineering*, 3(2).
<https://doi.org/10.1061/AJRUA6.0000889>
- Ralic, A.Z., Cvitkovic, D. & Sekusak-Galesev, S. (2018). Predictors of bullying and victimisation in children with attention-deficit/hyperactivity disorder. *C.E.P.S Journal*, 4, 63-88. <https://doi.org/10.26529/cepsj.557>
- Slee, P. & Skrzypiec, G. (2016). *Well-being, positive peer relations and bullying in school settings*. Fransa: Springer.
- Şchiopu, D. (2010). Applying two-step cluster analysis for identifying bank customers' profile. *Buletinul Universitatii Petrol – Gaze din Ploieşti*, 62(3), 66–75.
- Şimşek, H. & Çöplü, F. (2018). Lise öğrencilerinin riskli davranışlar gösterme düzeyleri ile okula bağlanma düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(4), 18-30.
<https://doi.org/10.31592/aeusbed.358223>
- Tarshis, T. P. (2010). *Living with Peer Pressure and Bullying*. New York: Checkmark Books.
- Tobin, C. & Duncan, J. (2007). Peer victimization among adolescent females: A literature review of the significant causes and consequences associated with relational aggression. *The Alabama Counseling Association Journal*, 1, 20-23.
- Waters, S. & Mashburn, N. (2017). An investigation of middle school teachers' perceptions on bullying. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 8, 1-34.

Extended Abstract

Introduction

Peer bullying is defined as the intentional and ongoing negative behavior of a student by one or more people. All violent behavior among students is not peer bullying. In order to use the term “bullying”, the physical and mental powers of individuals should not be equal, that is, there should be a disproportionate power. In this context, the student who is subjected to peer bullying has hard time defending himself against the person or people who bother him and feels helpless against them (Olweus, 1994). In another definition, peer bullying has been described as behaviors that have malicious intentions, have harmful consequences, occur repeatedly and are generally supported by other friends of the person or people who bully (Anibal & Rivera, 2014).

Peer bullying can occur physically, verbally and emotionally in a variety of ways openly or secretly from mocking, giving nicknames, humiliating, excluding from the group to spitting, physical assault, threatening behavior, hiding a person's belongings, rumoring and spreading embarrassing pictures of the person (Slee & Skrzypiec, 2016). The victims who are subjected to these violent behaviors are anxious, anxious, low-confidence, quiet, passive children. They are afraid to report bullying behavior and think that their parents or elders, such as teachers, cannot protect themselves from bullying. At the same time, children who are bullied are angry, frightened, angry, sad, bored, shaken, insecure, depressed, hurt, do not want to go to school and are annoyed and ashamed (Gürhan, 2017). Numerous data are being collected to allow in-depth scrutiny of many topics through international research such as PISA, PIAAC, TIMSS and PIRLS. Thanks to the data collected from students, parents, teachers and adult individuals working in many different fields, it is possible to analyze the relationships between different variables and reach generalizable results thanks to the size of the samples.

Method

This research, in which it was aimed to examine the students participating in PISA 2018 applications from Turkey via the clustered frequency of exposure to bullying and whether these clusters differ in terms of variables such as students' gender, skipping school or some classes or arriving late to school. In this regard, from the OECD sources, the answers were obtained from ST038Q and ST062Q-coded questionnaires answered by 6890 students participating in research from Turkey in PISA 2018 and all of whom were born in 2002 and the analysis was carried out on these readily available data sets.

Findings, Discussion and Results

In the study, through the two-step clustering algorithm, according to the frequency of exposure to peer bullying, students were divided into three sub-clusters, the largest cluster was Cluster 1 and the students in this cluster were approximately 50% of the whole group, and cluster 2 was about 33% of the whole group and Cluster 3 comprised approximately 17% of the whole group. Students in Cluster 1 had not been subjected to peer bullying in the recent past, while some of the students in Cluster 2 faced with situations such as “Other students left me alone knowingly”, “Other students mocked me” and “the other students spread the ugly

rumors about me”. In this context, it was observed that students who were faced with some forms of bullying from time to time in Cluster 2 but who were not victims of repetitive bullying were gathered. In Cluster 3, it was determined that students who were exposed to various forms of bullying frequently came together.

When the students in the determined clusters were analyzed in terms of gender variable, there was a high number of female students in Cluster 1 where there were students who have never been exposed to peer bullying (within 12 months); In other clusters where there were students exposed to peer bullying and it was observed that male students were more in number. In this sense, it can be highlighted that the ratio of male students in Cluster 3 to the whole group, is 75%. Cluster 3 was where students were the most frequently exposed to various forms of peer bullying. In addition, the relationship between gender variable and cluster variable was found to be statistically significant. The Cramer's V value also indicated that there was a moderate association between the variables. Based on the findings obtained, it was concluded that male students were exposed to peer bullying more and more frequently.

When the frequency of behaviors of students in terms of skipping school or some classes in different clusters through the frequency of exposure to peer bullying was examined, it was seen that the ratio of students who often showed behavior of skipping school increased from Cluster 1 to Cluster 3, where students were frequently exposed to peer bullying. It was investigated whether similar findings appeared in behavior of skipping some classes, based on the findings obtained from in-cluster percentages, it was revealed that the frequency of this behavior increased from Cluster 1 to Cluster 3. Finally, a comparison was done between the clusters on the frequency of late school attitudes and similar findings were obtained. In addition, the relationships between all these behaviors and the cluster variable were found to be statistically significant. Based on the findings obtained, it can be interpreted that students become more frequent in parallel with being exposed to bullying and not attending school or classes without any excuse. The results obtained in the study were in line with the results of similar studies (Furlong et al., 1995; Gonçalves et al., 2016; Öztürk, Tezel and Öztürk, 2019). The results of this research reveal that in cases of students who do not attend school or some classes without an excuse or are too late to school, there should be a suspicion of being exposed to peer bullying. It is thought that if the students are provided with solutions regarding the problems they have with their peers, their negative behaviors such as skipping their school /classes or being late to school can also be prevented.

Author Contribution Rates

The authors contributed equally to the study. All authors read and approved the final version of the study.

Ethical Declaration

The purposes and procedure of the current study were granted approval from the ethical committee of the Uşak University (Ethics Committee's Decision Date: 11.05.2020, Ethics Committee Approval Issue Numbers: E-2020-62

Conflict Statement

The authors declare that there is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.